

Archief en educatie: een project voor de 22 Brusselse gemeenschapscentra

Wat als de kast vol is? Foto: AMVB.

De 22 gemeenschapscentra in Brussel, opgericht in 1992, spelen een cruciale rol voor het Nederlandstalige leven in de hoofdstad. Hun archieven zijn de getuigen van het Vlaams-Brussels gemeenschapsleven. Een project werd opgezet om dit belangrijke archief te vrijwaren voor de toekomst.

MARIET CALSIUS is wetenschappelijk medewerker
archiefwerking in het AMVB
mariet.calsius@amvb.be

min bestaat er een wettelijke regeling voor hun vrijwaring. Als bewaarder van erfgoed ziet het Archief en Museum van het Vlaams leven te Brussel (AMVB) ² deze schat niet graag verloren gaan en wil het met het project *Archief en Educatie: casestudy de 22 Brusselse gemeenschapscentra* de centra de waarde van hun archieven leren kennen.

"Het gemeenschapscentrum is dé ontmoetingsplaats in uw gemeente. U kan er terecht voor alle mogelijke informatie, maar ook voor cursussen, animatie, cultuur...". Zo omschrijft de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) het Brusselse gemeenschapscentrum in haar informatiegids *De Stadsmus*¹ van 2004. Hét gemeenschapscentrum in Brussel bestaat niet, er zijn er liefst 22. Ze vormen een ontmoetingsplaats voor de Nederlandstalige inwoners van Brussel en al wie interesse heeft voor de Nederlandstalige cultuur.

Met het beleidsplan 2003-2007 voor het Cultuurcentrum Brussel bevinden de gemeenschapscentra zich op een scharnierpunt. Zij zijn aparte vzw's met overheidsopdrachten vanwege de VGC. Ze bestaan nu al ruim een decennium en zijn het resultaat van de Nederlandstalige gemeenschapsvorming in Brussel. Die is al meer dan dertig jaar aan de gang en is onlosmakelijk verbonden met de geschiedenis van de Vlamingen in Brussel. De gemeenschapscentra en hun voorgangers zijn historisch-cultureel gezien belangrijke archiefvormers: de archieven van de centra zijn de getuigen van het Vlaams-Brussels gemeenschapsleven. Ze worden helaas niet altijd in ideale omstandigheden bewaard; even-

Voorgeschiedenis/aanloop

Het idee voor dit project vloeit voort uit het project *Tegenwoordig in Brussel!? (TiB!?)*, een onderzoek naar de archieven van Brusselse Vlamingen en verenigingen ³. Het AMVB was één van de partners en zet dit project verder. Waar TiB!? beperkt was in tijd en de gemeenschapscentra alleen contacteerde om folders en affiches te verspreiden, heeft het AMVB de gemeenschapscentra actief kunnen betrekken, sensibiliseren en aanzetten tot archiefzorg. Het project *Archief en Educatie* is een realisatie in het kader van het vormingsluik van de Erfgoedcel Brussel (VGC) en de Opleiding Archivistiek en Hedendaags Documentbeheer (OAHD), het Vlaams Centrum voor Volkscultuur en de VGC - Dienst Gemeenschapscentra (Dienst GC) als partners. Via een praktijkgericht seminarie wil het de gemeenschapscentra aanzetten tot archiefzorg en -beheer en tot het ontdekken van de waarde van hun archieven, zodat deze 22 archieven gevrijwaard blijven. Via een vormingsdag wilde het AMVB de gemeenschapscentra ook beter leren kennen omdat zij de spil vormen van het Nederlandstalige verenigingsleven te Brussel. Het AMVB hoopt in samenwerking

met de gemeenschapscentra naar de aangesloten verenigingen te stappen. *TiBI!* heeft immers aangetoond dat er in Brussel nog heel wat waardevol materieel en immaterieel erfgoed aanwezig is. Dit erfgoed berust nog te vaak in slechte bewaaromstandigheden bij particulieren.

Naar 22 gemeenschapscentra

Het Nederlandstalige verenigingsleven is in Brussel steeds belangrijk geweest voor het behoud van het Vlaamse identiteitsgevoel en wordt/werd beschouwd als één van de verdedigingsmechanismen tegen de verfransing. De Tweede Wereldoorlog is voor het Nederlandstalige verenigingsleven in Brussel een waar dieptepunt. Dat herstelt zich pas vanaf de jaren 1950 mede dankzij de oprichting van het Vlaams Komitee Brussel (VKB) in 1946⁴. Deze vereniging stelt haar lokalen ter beschikking van andere Nederlandstalige verenigingen en vervult zo min of meer de rol van gemeenschapscentrum *avant la lettre*⁵. Het VKB tracht alle Vlamingen in de Brusselse gemeenten aan te spreken en is jarenlang de enige organisatie die op agglomeratieniveau iets te bieden heeft inzake Nederlandstalige cultuur⁶.

Tijdens de jaren 1960 worden binnen het Vlaamse verenigingsleven enkele belangrijke lokale initiatieven genomen. In Etterbeek wordt in 1961, onder impuls van Sandor Szondi⁷, het Secretariaat der Vlaamse Verenigingen opgericht. Anderlecht volgt in 1962 met een Bond van Vlaamse Verenigingen. In de meeste Brusselse gemeenten ontstaan Verbonden van Vlaamse Verenigingen. Onder impuls van de Stichting Lodewijk De Raet (SLDR) komt in de jaren 1969-1970 een systematische uitbouw van gemeentelijke sociaal-culturele raden op gang. Nederlandstalige verenigingen en instellingen bundelen hun krachten op gemeentelijk vlak en vormen een representatief orgaan als gesprekspartner met de overheid. Eveneens van grote invloed is de organisatie in 1971 van een Vlaams Congres over Brussel door het Overlegcen-

trum van Vlaamse Verenigingen, waar het opbouwwerk als methode van gemeenschapsorganisatie wordt verdedigd. Waar de vroegere Verbonden van Vlaamse Verenigingen zorgden voor coördinatie en samenwerking, hebben de sociaal-culturele raden niet alleen de verenigingen als doelgroep, maar streven zij naar een integrale samenwerking tussen individuen, verenigingen en andere actieve kernen waarbij de emancipatorische werking en de systematische opbouw van de gemeenschap vanuit de basis centraal staan.

De nood aan een overkoepelend orgaan laat zich in het begin van de jaren 1970 sterk voelen. Naast SLDR speelt haar dochterorganisatie, het Centrum voor Samenlevingsopbouw (CvS), een belangrijke rol. In 1971 organiseert het een seminarie waaraan enkele sociaal-culturele raden deelnemen. Deze contacten zetten het CvS ertoe aan om mogelijke samenwerkingsverbanden op agglomeratieniveau te onderzoeken. Op 6 juni 1972 wordt een werkgroep samengesteld om de effectieve oprichting en statuten voor zo'n orgaan voor te bereiden. Tijdens de beginfase doet het CvS dienst als secretariaat en begeleidt het de opstarting van de Agglomeratieraad van het Plaatselijk Sociaal-Cultureel Werk (APSKW), waarvan de statutaire oprichtingsvergadering op 27 oktober 1972 plaatsvindt. Ook het voornoemde Vlaams Congres over Brussel voorzagt de realisatie van zo'n orgaan. De behoeften van de sociaal-culturele raden aan onderling overleg en een gemeenschappelijke beleidsvisie hebben de oprichting van de agglomeratieraad alleszins bevorderd. De APSKW wordt het samenwerkings- en overlegorgaan van de gemeentelijke sociaal-culturele raden met een adviserende taak voor het cultuurbeleid van de overheid en stimuleert/begeleidt initiatieven voor de uitbouw van een plaatselijke Nederlandstalige gemeenschap. Hierdoor staan de sociaal-culturele raden sterker tegenover gemeentebesturen. Ze krijgen reële startmogelijkheden en overlevingskansen dankzij subsidies van de Nederlandse Commissie voor Cultuur van de Brus-

selse Agglomeratie (NCC)⁸. Dit is een primeur in Vlaanderen en de professionalisering binnen de sociaal-culturele raden neemt toe. Hoewel het opstarten van de raden sterk afhankelijk is van de houding van de gemeente, is het snel duidelijk dat de sociaal-culturele raden evolueren naar gemeenschapsraden waarin gemeenschapsopbouw de kern vormt. In de jaren 1970 zijn de raden niet meer weg te denken uit het Nederlandstalige sociaal-culturele leven in Brussel en het systeem groeit in de jaren 1980 uit tot een ware beweging. De aandacht van de pers is een bewijs van hun maatschappelijke relevantie⁹. Later worden de raden door de VGC

Zowel archiefstukken als lampen en turnmatten vinden hun weg naar de archiefkelder. Het statisch archief van dit gemeenschapscentrum werd eind mei aan het AMVB overgedragen. Foto: AMVB.

erkend. Ook de APSKW maakt de evolutie van professionalisering door en in 1973 worden de relaties tussen de NCC en de APSKW door een protocol geïnstitutionaliseerd.

Intussen bouwt de Vlaamse Gemeenschap verder aan haar infrastructuur in Brussel. Gebouwen worden aangekocht om de verenigingen onder te brengen. Begin jaren 1980 wordt de vzw Trefcentra opgericht om deze gebouwen te beheren. Op basis van het decreet op de Culturele Centra vragen de trefcentra een erkenning aan. Door de bijkomende subsidiëring kan meer personeel worden aangesteld, maar moet ook een cultureel en educatief programma uitgewerkt worden. De programmatie brengt die van het verenigingsleven en de sociaal-culturele raden in het gedrang en de samenwerking verloopt moeizaam. De uitdrukkelijke vraag van de basis naar een eenheidsstructuur verplicht de overheid in 1991 om een oplossing te zoeken voor beide structuren. In 1992 brengt de eenheidsstructuur vzw gemeenschapscentrum klaarheid¹⁰.

22 archiefvormers in één keer

De institutionele evolutie naar een gemeenschapscentrum verloopt voor alle centra identiek. Toch heeft elk centrum zijn eigen geschiedenis. Afhankelijk van de gemeente heeft de plaatselijke Nederlandstalige gemeenschap een hevige strijd moeten voeren om erkenning te krijgen. Ook de rol en de impact van de werking van het trefcentrum variëren naargelang van de plaatselijke gemeenschap. Het gemeenschapscentrum bepaalt in grote mate zijn programma. De sociaal-culturele raden hadden deze autonomie ook. In hoeverre de gemeenschapscentra het archief van de sociaal-culturele raden hebben overgenomen en voortgezet, moet voor elk centrum afzonderlijk worden onderzocht. Voorts hebben de evolutie van vrijwilligersorganisatie naar professionele organisatie, en de locatie en de positie van de plaatselijke Nederlandstalige gemeenschap ook een impact op de vorming van deze centra.

De archiefvormers zijn identificeerbaar als een entiteit en beschikken over voldoende zelfstandigheid van handelen. Gemiddeld beschikt een gemeenschapscentrum over 27 strekkende meter archief. 65% van de centra voorziet zelfs een aparte ruimte. Uit een archiefenquête¹¹ blijkt dat de centra de bescheiden voortgebracht op beleidsniveau en door de eigen administratie, een even grote waarde toekennen als de bescheiden gecreëerd in functie van de activiteiten. Ook digitale bestanden worden bewaard, maar hierover bestaan geen interne afspraken. Een vierde van de centra zou over een intern reglement inzake bewaring en/of vernietiging van papieren archiefbescheiden beschikken. 45% antwoordde in de enquête nog nooit archief te hebben vernietigd, terwijl andere "dubbels", "minder belangrijke documenten" of "niet-relevante informatie" als reden van vernietiging opgeven. Het vernietigen van documenten door "sordigheid", "slechte afspraken" of "verlies" wijst op menselijke fouten. Met een goede archiefruimte kunnen

ook waterschade en brand in beperkte mate voorkomen worden. Redenen als "grote opruiming", "plaatsgebrek" en "bij verbouwing vernietigd" doen echter wel vragen rijzen bij het belang dat er aan het archief wordt gehecht. Dat een instelling belang hecht aan haar archief, valt ook af te leiden uit het feit of er een personeelslid voor verantwoordelijk is. 65% van de gemeenschapscentra heeft deze taak gedelegeerd. Het bewaren op zich geeft aan dat de centra hun archief belangrijk vinden¹².

De 22 gemeenschapscentra zijn aparte vzw's met overheidsopdrachten toegewezen door de VGC als inrichtende overheid. De vier basisfuncties voor de centra worden in het beleidsplan 2003-2005 omschreven als: 1) communicatie, informatie en dienstverlening; 2) culturele participatie, animatie en spreiding; 3) educatie en permanente vorming; 4) gemeenschapsvorming. Het eindrapport van *TIB!?* wijst erop dat er voor de archieven van Vlaamse verenigingen in Brussel geen wettelijke regeling bestaat. Dit rapport maakt een onderscheid tussen de kleine vrijwilligersverenigingen en de verenigingen die enkele overheidstaken uitvoeren op het gebied van welzijn, opbouwwerk en wijkwerking of cultuurparticipatie. De gemeenschapscentra behoren tot deze groep. Historisch-cultureel zijn zij zeer belangrijke archiefvormers, maar helaas bestaat er geen regeling voor de vrijwaring van hun archieven. Dit rapport stelt voor om in navolging van het decreet van 9 juli 2002 houdende de privaatrechtelijke culturele archiefwerking, een regeling uit te werken voor de archieven van verenigingen die overheidsopdrachten uitvoeren en hiervoor (gedeeltelijke) subsidie ontvangen. Dergelijke regeling moet voorzien dat deze verenigingen hun archieven bewaren en ten laatste bij ontbinding overmaken aan een door de overheid aan te duiden bewaarinstelling. In dit eindverslag wordt opgemerkt dat een aantal verenigingen van deze categorie hun archief al in het AMVB hebben gedeponneerd¹³.

Project en seminarie

In april 2003 startte het project met een kennismakingsvergadering tussen het AMVB en de Dienst GC. Naast het vastleggen van praktische afspraken volgde een grondige inhoudelijke voorbereiding met een institutionele studie waarin het gemeenschapscentrum als archiefvormer belicht werd en de algemene historische ontwikkeling van de gemeenschapscentra onderzocht werd. Het Gemeenschapscentrum WABO diende als studiearchief. Hieruit werd didactisch materiaal geput voor een praktijkgericht seminarie in februari 2004. De resultaten van de beknopte archiefenquête en een literatuurstudie boden eveneens voldoende inhoudelijke achtergrond¹⁴.

Het seminarie werd in hetzelfde Gemeenschapscentrum WABO gehouden. Het studiearchief voldoet niet onmiddellijk aan de vereisten van een goed archief, maar het is een doorsnee archief waarin de andere centra zich herkennen.

Het is verspreid over de kelder en de zolder. In de kelder wordt vooral het statische archief (van de sociaal-culturele raad) bewaard, op zolder het semi-dynamische archief en de volledige jaargangen van het tijdschrift. Tijdens het onderzoek werd vooral nagegaan welke series er gevormd zijn en wat als didactisch materiaal gebruikt kon worden. De series in WABO zijn ook terug te vinden in de andere gemeenschapscentra: notulen van algemene vergadering, raad van bestuur, dagelijks bestuur, briefwisseling, personeelsdossiers, activiteitendossiers enz. Deze series bestaan ook voor de sociaal-culturele raden. Je vindt er ook alles terug wat men niet weet te plaatsen: het plakkaat van de vroegere Nederlandstalige bibliotheek, boeken, affiches, tijdschriftnummers van derden, een boekentas...

Voor het seminarie schreven 36 deelnemers in: de centrumverantwoordelijken en personeel verantwoordelijk voor het archief. Omdat een confrontatie met archief het hoofdpuzel was, werden de deelnemers over twee seminariedagen gespreid.

Heel wat deelnemers hadden gerichte vragen inzake ordening en archiefbeheer, wetgeving, selectie en vernietiging. Zij benadrukten dat hun instelling het belang van het archief inziet, maar dat ze meestal niet weet hoe ermee om te gaan en wat en wanneer er aan gespecialiseerde instellingen kan worden overgedragen. Slechts één centrum meldde dat het archief een noodzakelijk kwaad is.

Na de openingsronde werden de deelnemers geconfronteerd met het archief van WABO. Elke groep kreeg een pakketje vergelijkbaar archiefmateriaal te verwerken: notulen van de raad van bestuur van WABO, notulen van de APSKW en/of NCC, briefwisseling, personeelsdossiers, activiteitendossiers, dossiers van verenigingen aangesloten bij het centrum, tijdschriften van derden, affiches en enkele voorwerpen of boeken. Vanuit de bespreking van het didactisch materiaal en van de problemen, werden de basisbegrippen en principes van archivaliek aangebracht. In een meer theoretische uiteenzetting, volgde de ordeningsmethodiek. Dit onderdeel werd afgerond met een historisch overzicht van mogelijk te onderscheiden archiefvormers.

Tijdens de voormiddag kwamen ook de wet- en regelgeving en het schonen en vernietigen aan de orde. Na de middagpauze werd gestart met materiële bewaring, gevolgd door de opbouw van een ordeningsplan/archiefschema en een minimum aan beschrijvingstechnieken. De gemeenschapscentra De Zeyp (Ganshoren) en De Kriekelaar (Schaarbeek) hadden met de antwoorden op de enquête hun archiefschema meegestuurd. De collega's zagen onmiddellijk het nut hiervan in en lieten de nood aan een goed ordeningsplan en archiefschema duidelijk verstaan. Het seminarie werd besloten met tips voor geautomatiseerde bewaring en het invullen van het evaluatieformulier voor de Dienst GC, die de antwoorden ook verwerkte. De vormingsdag kreeg een goede beoordeling. De commentaar van de deelnemers werd ook verwerkt: de inhoud van de opleiding bood een goede theoretische inleiding met een gedoseerde afwisseling van voorbeelden en oefeningen. Er werd ook een terugkomdag gevraagd.

Opvolging

Het AMVB zorgt voor de opvolging van dit project. Het is alleszins nodig dat het AMVB de 22 gemeenschapscentra afzonderlijk bezoekt. Ondersteuning in archiefbeheer en -zorg zou alvast geen overbodige luxe zijn. Dat hieraan nood is, blijkt uit de stakeholdersanalyse die het AMVB hield ter voorbereiding van zijn beleidsplan 2003-2007, de verwachtingen waarmee de gemeenschapscentra aan deze cursus deelnamen en de vraag naar een terugkomdag. In de archieven van enkele gemeenschapscentra zijn al lege plekken ontstaan door waterschade, brand of verbouwingen. De kwetsbaarheid van de archieven van de gemeenschapscentra en hun voorgangers is niet te onderschatten, hoezeer de werking van de centra ook geprofessionaliseerd is. Ondersteuning kan op twee manieren gebeuren: inhoudelijk en materieel. Inhoudelijke ondersteuning is mogelijk voor een ordeningsplan en voor bewaar- en vernietigingslijsten. Advies bij het inrichten van de archiefruimte, bij het opstellen van interne richtlijnen inzake archiefzorg en bij het streven naar een goede attitude in het omgaan met archief, is eveneens een vorm van inhoudelijke ondersteuning. Materiële ondersteuning kan een overdracht inhouden. Dit is uiteraard welkom, maar de centra moeten beseffen dat hiermee de kous niet af is.

Via de archiefenquête werd nagegaan of de centra ook archief van derden bewaren. Slechts één centrum beantwoordde deze vraag positief, maar op basis van vragen en opmerkingen tijdens het seminarie kan geconcludeerd worden dat meerdere centra archief van derden bewaren of op zijn minst enig idee hebben van de omstandigheden van plaatselijke verenigingsarchieven en/of persoonsarchieven. In een afzonderlijk gesprek kunnen alleszins concrete afspraken gemaakt worden over hoe de gemeenschapscentra verenigingen kunnen doorverwijzen voor bijvoorbeeld het overdragen van archief of voor ondersteuning van een tentoonstellingsproject. Het project Archief en Educatie kan ook dienst doen als basis voor vorming inzake archiefzorg en -beheer, specifiek gericht op verenigingsarchieven. In samenwerking met de Dienst GC zal nagegaan worden hoe het zit met de particuliere archieven van vroegere en huidige vrijwillige medewerkers en beheerders. Heel wat van deze personen zijn niet alleen actief in het plaatselijke verenigingsleven en gemeenschapscentrum, maar ook elders in het Nederlandstalige Brusselse gemeenschapsleven. Zij hebben de oprichting van de sociaal-culturele raden, de APSKW, de NCC... van dichtbij meegemaakt. In het AMVB berusten al enkele archieven van Vlamingen die zowel in de plaatselijke gemeenschap als op agglomeratieniveau actief waren.

Naar aanleiding van het project zijn twee artikels gepubliceerd in de maandelijkse *Nieuwsbrief* die de Dienst GC uitgeeft voor de centra en de vrijwilligers-beheerders. Het eerste verscheen vóór de vormingsdag en schetste de doelstellingen van het project. Het tweede artikel betrof praktische tips over archiefzorg en een samenvatting van de

archievenquête. Een kort verslag van de seminariedag werd samen met andere berichten uit het AMVB verstuurd naar de gemeenschapscentra om eventueel in hun ledenblad te plaatsen.

De ruchtbaarheid binnen de Nederlandstalige sociaal-culturele sector had alvast gevolgen. Zo verwierf het AMVB twee archieven die zowel op het lokale niveau als op het niveau van de agglomeratie belangrijk zijn. Het betreft de archieven van twee voorzitters. Marina Van Haeren was voorzitter van de sociaal-culturele raad te Jette, van het gemeenschapscentrum Essegem (Jette) en van de APSKW. Zij was tevens voorzitter van de ad-hocwerkgroep die de omvorming van de APSKW naar Stad en Cultuur begeleidde. Zij schonk haar archief naar aanleiding van het artikel in de *Nieuwsbrief*. Bernadette Vriamont is voorzitter van het gemeenschapscentrum De Kriekelaar (Schaarbeek) en voormalig voorzitter van Stad en Cultuur. Beide archieven geven een mooi beeld van de werking van een sociaal-culturele raad/gemeenschapscentrum in twee verschillende gemeenten¹⁵. Door het verschil in personeelsbezetting krijgen we ook een voorbeeldwerking van een 'groot' en een 'klein' centrum. Bovendien kan via het archief van Marina Van Haeren een gedeelte van het verdwenen archief van de APSKW worden gereconstrueerd. Dat ze allebei voorzitter waren van de overkoepelende agglomeratieraad is eveneens belangrijk. Daarbij komt nog dat ze, zoals heel wat andere Brusselse Vlamingen, zich niet alleen geëngageerd hebben in deze organisaties, maar dat ze ook in andere verenigingen actief waren. Dit aspect maakt het puzzelen in het Nederlandstalige gemeenschapsleven boeiend en geeft de archieven die in het AMVB berusten een extra dimensie.

Enkele gemeenschapscentra zelf hebben meer contact met het AMVB en hebben een bezoek gebracht of vragen advies over archiefzorg, maar ook over mondelinge geschiedenis. Het archiefschema van het gemeenschapscentrum De Kriekelaar, dat tijdens het seminarie gepresenteerd werd, blijkt ook in andere centra te worden gevolgd. De *Nieuwsbrief* van Stad en Cultuur is een tijdschrift dat ook door andere Nederlandstalige organisaties wordt gelezen. Zo heeft het Brussels Kunstenoverleg het AMVB gecontacteerd voor een soortgelijk project. Ook een startende archivaris in een OCMW-archief nam naar aanleiding van dit artikel contact op met het AMVB.

Besluit

Met het organiseren van een praktijkgericht seminarie inzake archiefzorg en -beheer hopen het AMVB en de OAHD de 22 Brusselse gemeenschapscentra aan te zetten tot archiefzorg en tot het ontdekken van de waarde van hun archieven, zodat die voor de toekomst gevrijwaard blijven. Gezien de uniciteit en het historische belang van de archieven van de 22 gemeenschapscentra moet het AMVB met deze archiefvormers rekening houden. Het eindverslag van het project *TiBi?* toont aan dat de nood van verenigingen

De uitbater van het café van dit gemeenschapscentrum plaatste zijn voorraadkasten zonder navraag vóór het archief. Foto: AMVB.

en particulieren aan archiefzorg groot is en pleit voor een permanente ondersteuning¹⁶. Maar de archieven van de gemeenschapscentra en vergelijkbare verenigingen worden door geen enkele wet- of regelgeving beschermd. Het AMVB mag – of moet – er als bewaarder van erfgoed naar streven om inhoudelijke én materiële ondersteuning te bieden om de archieven van de 22 gemeenschapscentra te vrijwaren. De aanwezigheid van de archieven van vroegere agglomeratieverenigingen en het archief van de Sociaal-Culturele Raad van Sint-Jans-Molenbeek bewijst de rol van het AMVB als bewaarinstelling. Enkele van deze archieven werden hierdoor immers gered van onherroepelijke vernietiging.

Enkele erfgoedinstellingen en -verenigingen geven ook vorming inzake archiefzorg en -beheer voor verenigingsarchieven in het algemeen. Het project Archief en Educatie heeft zich bewust gericht op één type van archiefvormer. Daardoor was de herkenbaarheid voor de deelnemers ook zo groot. Via concrete archiefproblemen die voor iedereen herkenbaar waren, werd de theorie verduidelijkt. Ook de interactie van de cursisten verliep op deze manier zeer vlot. Het gunstige neveneffect voor het AMVB is niet alleen de (her)nieuwe(de) contacten met de gemeenschapscentra. Ook de kennismaking met heel wat mensen die begaan zijn met Brussel en een aantal mensen die de laatste twintig/dertig jaar de hoofdstad hebben zien evolueren en de Nederlandstalige gemeenschap hebben helpen opbouwen, is een grote aanwinst voor het AMVB. De verhalen van deze individuen zal de zoektocht naar archieven die belangrijk zijn voor de Brusselse Vlamingen vereenvoudigen.

Noten

- Vlaamse Gemeenschapscommissie, *De Stadsmus: nuttige adressen in Brussel*. - Brussel: 2004.
- Als archiefinstelling verzekert het AMVB in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de verwerving, het beheer, het onderzoek en de ontsluiting van archieven van Nederlandstalige Brusselse instellingen, verenigingen en persoonlijkheden.
- Tegenwoordig in Brussel (2002) ging uit van de Opleiding Archivistiek en Hedendaags Documentbeheer (OAHD) van de Vrije Universiteit Brussel.
- Het VKB werd opgericht onder de naam Comité tot bevordering van het Vlaamse Leven te Brussel. Vanaf 1949 wordt de huidige naam gebruikt. Het VKB is de uitloper van de vooroorlogse strijdvereniging Vlaams Verbond Brussel opgericht in 1933. Verkouter, M., Vlaams Komitee voor Brussel, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. - Tielt, 1998; p. 3325-3326. Parmentier, S., Vereniging en identiteit: de opbouw van een Nederlandstalig sociaal-cultureel netwerk te Brussel (1960-1986). *Taal en sociale integratie 10*. - Brussel, 1988; p. 187-193.
- De gewestkringen of gouvbonden boden een onthaalstructuur voor (nieuwe) Vlamingen in Brussel. Ook dit is een typisch Brussels fenomeen. Vóór de Eerste Wereldoorlog bestonden al twee Vlaamse gouvbonden: de Verenigde Bruggelingen (1875) en de Bond der West-Vlamingen (1906). De gouvbonden beleefden hun grootste bloei tijdens het interbellum met verschillende afdelingen zoals een toneel-, muziek-, kinderafdeling... In de jaren 1950 hadden ze nog slechts een beperkte uitstraling vanwege hun particularisme en het vasthouden aan de gewesttaal. Waar tijdens het interbellum vooral amateurverenigingen, gouvbonden en oud-strijdersorganisaties en allerhande drukkingsgroepen enorm groeiden, wordt het verenigingsleven na de Tweede Wereldoorlog gekenmerkt door een gestructureerde (gesubsidieerde) gemeenschapsopbouw. Driesmans, I. en Quintens, P., Hoog waait de vlag: banistiek van Vlaamse verenigingen in het Brusselse tijdens de negentiende en de twintigste eeuw. - Brussel, 2002; p. 31-39, 47. Parmentier, S., O.c.; p.184-186. Peeters, Y.J.D., Analyse van de uitbouw van de Nederlandstalige culturele infrastructuur in de Brusselse agglomeratie (1966-1977) gevolgd door een case-study over de gemeente Jette. - Brussel, 1978; p. 37. - Doctoraatsverhandeling.
- Pas met de oprichting van het Contact- en Cultuurcentrum (CCC) in 1966 wordt het Nederlandstalige culturele leven in Brussel op agglomeratieniveau gepromoot. Het uitbouwen van een sociaal-cultureel centrum en een bibliotheek wordt voorzien, maar de rol van het CCC blijft beperkt tot het uitgeven van een maandagenda en een culturele gids. Later volgt de veertiendaagse uitgave van Dossier-Brussel (vanaf 1976). Uiteindelijk zal het CCC tot 1999 wel een belangrijke rol spelen inzake het drukwerk van de gemeenschapscentra en haar voorlopers.
- Sandor Szondi is van Hongaarse afkomst en werd bij de bevrijding genaturaliseerd wegens zijn houding als verzetslid. Als ambtenaar woonachtig te Etterbeek zette hij zich in voor de Vlamingen in Brussel. In 1956 richtte hij het Verbond van Vlaams Overheidspersoneel op. Hij ontving verscheidene prijzen voor zijn inzet voor de Vlamingen in Brussel. Wouters, N., Szondi, Sandor, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. - Tielt, 1998; p. 2930.
- De NCC is de voorloper van de VGC.
- Kris Ribbens, vandaag medewerker bij de Dienst Gemeenschapscentra, maar ook één van de eerste medewerkers van de APSKW, was aanwezig op het seminarie van 13 februari 2004. Mariet Calsius vroeg in hoeverre het ontstaan en de opkomst van de sociaal-culturele raden zo uniek waren in Vlaanderen en Brussel. Zij bevestigde het unieke karakter van dit fenomeen. In Vlaanderen waren er de cultuur-, sport- en jeugdleden die soortgelijke verenigingen op lokaal niveau samenbrachten. Het typische in Brussel was de samenwerking over de ideologische grenzen heen. Er werd bewust gekozen voor een pluralistische samenwerking onder de Vlamingen. Dit was ook de kracht van de raden en van verenigingen die in deze periode (of zelfs vroeger) ontstonden (bv. het Vlaams Onderwijscentrum Brussel in 1967). Mevr. Ribbens bekleemde ook dat de sterke opkomst van het FDF in bepaalde gemeenten zeker een grote rol heeft gespeeld in de bewustwording van de Vlamingen om samen een front te vormen.
- Driesmans, I. en Quintens, P., o.c. ; p. 47. Parmentier, S., *Het Nederlandstalig verenigingsleven te Brussel: van dieptepunt naar ongekende hausse: de jaren zestig als aanlooperperiode*, in: *Het probleem Brussel sinds Hertoginmedal (1963). Acta van het Colloquium VUB-Crisp van 20 en 21 oktober 1988*. - Brussel, 1989; p. 99-120. Parmentier, S., O.c.; p. 9. Peeters, Y.J.D., O.c.; p. 37. Brussel, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. - Tielt, 1998; p. 648.
- Ter voorbereiding van het project werd een archiefenquête van acht vragen opgesteld.
- De geraadpleegde literatuur bestond uit organogrammen, jaarverslagen en actieplannen van de gemeenschapscentra die door de Dienst GC ter beschikking werden gesteld; brochures en/of beleidsdocumenten uitgegeven door de Agglomeratieraad voor het Plaatselijk Sociaal-Cultureel Werk, Stad en Cultuur en de Vlaamse Gemeenschapscommissie; literatuur over de ontwikkeling van het Nederlandstalige gemeenschapsleven te Brussel en uiteraard archief literatuur.
- Het archief van Rik Bonnijns bevat ook het archief van Nesocura, de sociaal-culturele raad van Sint-Jans-Molenbeek. Rik Bonnijns was voorzitter tijdens de jaren 1970.
- Eindverslag: *Vlaamse Archieven te Brussel cultureel ontsloten: Tegenwoordig in Brussel!?* - Brussel: 2002, p. 48.

SAMENVATTING

Brussel telt 22 gemeenschapscentra, ontmoetingsplaatsen voor de Nederlandstalige inwoners en geïnteresseerden in de Nederlandstalige cultuur. Zij spelen een belangrijke rol in de geschiedenis van de Vlamingen in Brussel. Hun archieven bevatten belangrijke getuigenissen over het Nederlandstalige gemeenschapsleven en de positie van de Vlamingen in Brussel in de afgelopen 40 jaar. Met het project 'Archief en Educatie' willen het Archief en Museum van het Vlaams leven te Brussel en de Opleiding Archivistiek en Hedendaags Documentbeheer (Vrije Universiteit Brussel) de archieven van deze Brusselse archiefvormers vrijwaren voor de toekomst. Dat gebeurde tijdens een praktijkgericht seminarie. Daaruit bleek dat er nood is aan ondersteuning inzake archiefzorg en archiefbeheer.

ABSTRACT

Brussels has 22 community centres, where Dutch speaking citizens and everybody interested in the Flemish culture can meet. They play a major role in the history of the Flemish in Brussels. Their archives contain important documents regarding the Flemish community building and the position of the Dutch speaking part in Brussels for the last 40 years. The AMVB and OAHD set up a project 'Archief en Educatie' with a view to securing these archives for the future. A seminar organized for this purpose revealed that there is a great need for support in archiving and record keeping.